

АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН В СИСТЕМІ «ЗАМОВНИК-ПІДРЯДНИК»

Мезенцев О.П., ст. групи Д-41-19
reptiloid0118@gmail.com

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Фінансування дорожніх підрядних організацій здійснюється зазвичай за рахунок державних коштів на конкурсній основі. Конкурсне розміщення замовлень на дорожні роботи, основною формою якого є підрядні торги, покликано підвищити цю ефективність шляхом скорочення вартості робіт, строків і підвищення якості за рахунок розвитку конкуренції серед дорожніх організацій за одержання державного замовлення. Замовника цікавить насамперед та підрядна організація, що пропонує більше низьку ціну за свої роботи, однак, в умовах недостатньо проробленої правової бази в системі регулювання взаємовідносин контрагентів і відсутності реальних гарантів, всі комерційні ризики, пов'язані з невиконанням або неналежним виготовленням договірних зобов'язань із боку підрядних організацій, майже повністю лягають на замовника, що повинен їх досить точно оцінити до укладання договору. Одним з основних напрямків зниження ризику невиконання договірних зобов'язань із боку підрядника є оцінка його надійності. Надійність підрядної організації включає в себе показники, що дозволяють запобігти або знизити ризики невиконання договірних взаємовідносин в системі «Замовник-Підрядник». Для формування такого переліку показників спочатку необхідно здійснити аналіз причин та наслідків невиконання підрядником договірних обов'язків перед замовником. Це особливо актуально в умовах нестабільного, невизначеного, складного та неоднозначного середовища, так званого VUCA-світу [1]. Розшифровка кожного виклику VUCA-світу представлена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Концепція VUCA-світу (Виклики) [2]

№	Назва виклику	Сутність
1	Нестабільність, мінливість, волатильність (Volatility)	Означає нестійкі ситуації і непередбачувані зміни – за своєю природою, швидкості, об'єму, динаміці. Незрозуміла тривалість такого стану справ. Те, що було актуально ще вчора, вже не актуально сьогодні. Жорстоке збільшення чотирьох вимірів змін: тип, швидкість, обсяг і масштаб.
2	Невизначеність (Uncertainty)	Означає відсутність інформації для прогнозування наслідків та планування необхідних дій. Керівники більше не можуть засновувати свої рішення на минулому досвіді і як наслідок неможливо довгостроково планувати будь що.
3	Складність, заплутаність (Complexity)	Дуже велика кількість чинників значно ускладнює процес прийняття рішення та планування. Складність «без чіткого зв'язку між причиною і наслідком зачіпає всі організації».
4	Неоднозначність, неясність, двозначність, багатозначність, невизначеність (Ambiguity)	Означає неясність інтерпретації тих чи інших подій – в тих випадках, коли їх можна інтерпретувати двояко. Іноді це викликано ситуаційної новизною і сумнівами, які можуть виникнути при спробі приймати рішення в новому контексті. Тобто складно відповісти на питання «хто, що, коли і чому». Це недолік точності й існування множинних значень в оточуючих нас умовах.

В свою чергу К. Робертс запропонував VUCA-відповіді на існуючі VUCA-виклики, дотримання яких дозволить запобігти або адаптуватися до цих викликів, а саме: «Vision» (бачення), «Understanding» (розуміння), «Creativity/Clarity» (креативність/ясність), «Agility» (спритність, гнучкість, рішучість, оперативність). Якщо брати до уваги VUCA-відповіді на нестабільність, невизначеність, складність та неоднозначність умов господарювання, виграє лише організація, підприємство, фірма, які зможуть передбачати та реагувати швидше на зміни в ньому, а тому для виживання на даний час першочерговим є ефективне управління безпосередньо змінами, що постійно відбуваються [2]. Тому аналіз причин та наслідків невиконання підрядником договірних обов'язків перед замовником, з подальшим використанням теорії ризикології є вкрай актуальним.

На підставі особливостей здійснення дорожніх робіт були виявлені наступні причини та наслідки невиконання зобов'язань дорожньої підрядної організації перед замовником (таблиця 2)

Таблиця 2 – Причини та наслідки невиконання договірних взаємовідносин в системі «Замовник - Підрядник»

Причини	Наслідки
<ul style="list-style-type: none"> - помилки в проектуванні - недоліки у технології виробництва; - зрив термінів субпідрядниками та постачальниками; - високий знос дорожньої техніки. 	Затримка термінів будівництва
<ul style="list-style-type: none"> - зрив термінів; - підвищення цін на матеріали, експлуатацію машин і заробітну плату. 	Перевищення кошторису за проектом
<ul style="list-style-type: none"> - частина дорожньо-будівельного обладнання не забезпечує потрібних якісних характеристик; - рівень кваліфікації робітників. 	Незадовільна якість робіт
<ul style="list-style-type: none"> - ненадійність системи контролю за шкідливими факторами; - зниження рівня техніки безпеки на виробництві; - відсутність нормативно-правової бази страхування техногенних ризиків 	Забруднення навколишнього середовища; Екологічні катастрофи
<ul style="list-style-type: none"> - соціальна напруженість; - страйк; - невіплата заробітної плати 	Зрив будівництва

В подальшому доцільно виявити які саме ризики можуть нести замовники, для цього необхідно визначити, які види ризиків виділяються взагалі. Значний науковий внесок у розробку теоретичних і практичних проблем ризикології, ризик-менеджменту зробила низка зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема Р. Акофф, Н.К. Амеліна, Є.Г. Брігхем, В.В. Вітлінській, М. Еддоус, Дж. Кейнс, Т.С. Клебанова, А.Є. Никифоров, В.І. Скіцько, Р. Стенфінд, О.І. Ястремський та багато інших. У науковій літературі відсутні єдині, чіткі підходи до класифікації ризиків. Результати узагальнення узагальнення і упорядкування існуючих підходів до класифікації ризиків представлено на рисунку 1.

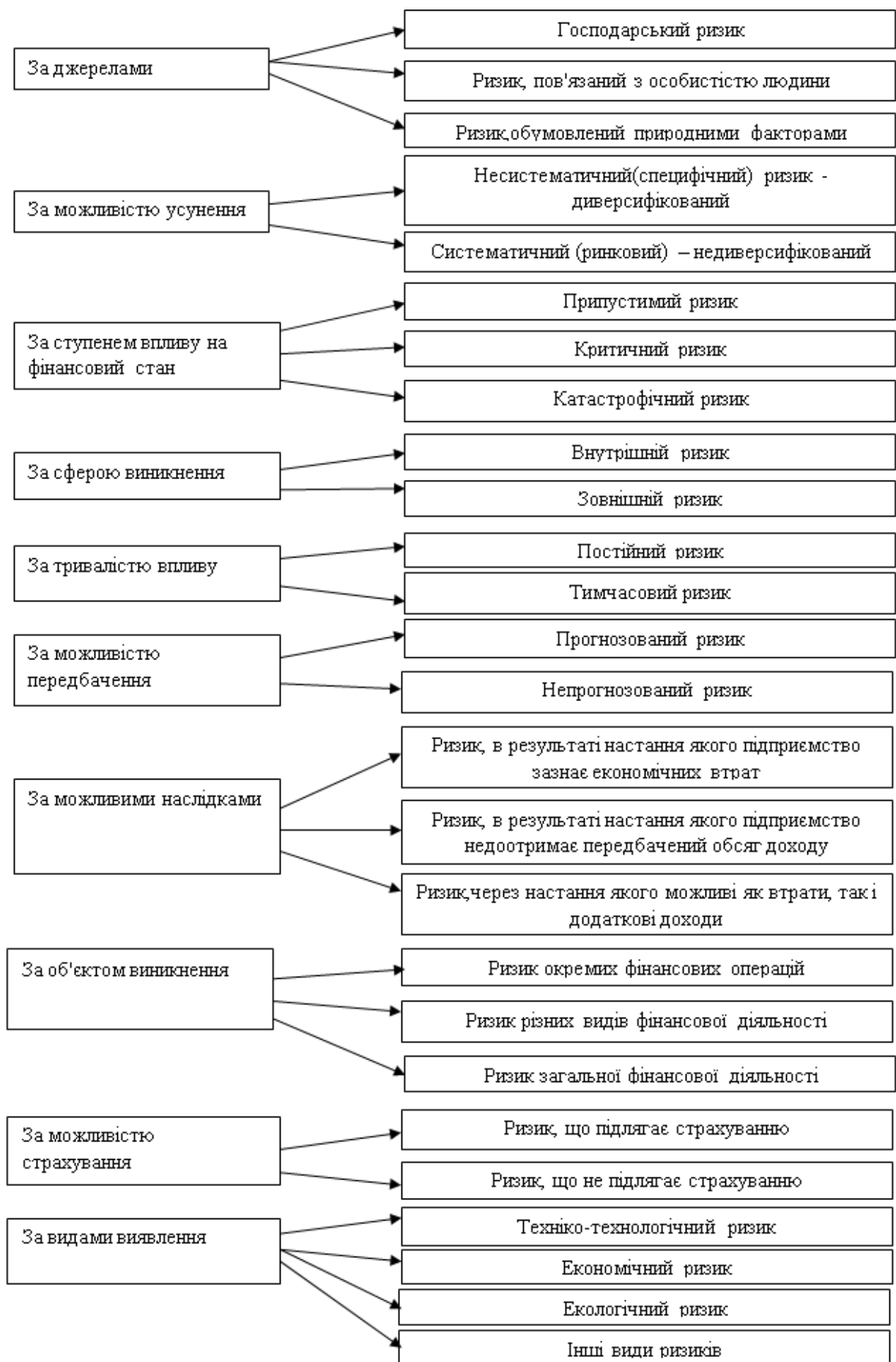

Рисунок 2 – Класифікація ризиків (Систематизовано автором за джерелами [3-7])

Для оцінки надійності підрядної організації з точки зору замовника розглядається лише внутрішні ризики. Питанням класифікації ризиків невиконання договірних зобов'язань підрядника перед замовником займалися в роботі [8], в якій запропоновано розглядати виробничий, фінансовий, техніко-технологічний, інвестиційний, екологічний та соціальний ризики; визначено сутність кожного види ризику та запропоновано заходи щодо зниження ризиків. Автор приєднується до погляду розкритому цій роботі і вважає за доцільне в якості ризиків невиконання договірних зобов'язань підрядника перед замовником розглядати наступні: виробничий - ймовірність виникнення втрат при здійсненні будь-яких видів виробничої діяльності; інвестиційний - ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат у ситуації невизначеності умов інвестування; фінансовий - ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу і капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності; техніко-технологічний - ймовірність виникнення втрат в результаті збоїв в роботі із-за ненадійності техніки або технології, що використовуються; екологічний - ймовірність виникнення втрат, в результаті негативних змін у навколишньому природному середовищі; соціальний - ймовірність виникнення втрат в результаті соціальних конфліктів у підрядника [8]. В подальших дослідженнях планується виявити чи існує потреба в уточненні цього переліку з урахуванням особливостей Індустрії 4.0. [9,10] і в разі позитивного рішення здійснити обґрунтування переліку ризиків невиконання договірних зобов'язань підрядника перед замовником в умовах Четвертої промислової революції.

Література.

1. Best practice was yesterday. Best thinking is in demand today and tomorrow. *VUCA-WORLD* : веб-сайт. URL: <https://www.vuca-world.org/> (Last accessed: 23.03.2023).
2. Догадайло Я.В., Лаптева У.Д. Передумови виживання у VUCA-світі. *Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством* : зб. наук. праць за матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 травня 2021 р.). Харків: ХНАДУ, 2021. С. 126-130.
3. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. т. 480. 365 с.
4. Клебанова Т.С., Раєвська О.В. Теорія економічного ризику. Харків : ИНЖЕК, 2007. 152 с.
5. Ястремський О. Невизначеність, ризик, інтереси в моделюванні економічної політики. *Банківська справа*. 2019. №1. С. 20 – 30.
6. Амеліна Н. К. Оцінювання та зниження інвестиційних ризиків підприємств автосервісу : дис. ... канд ек. наук : 08.00.04 / Націон. трансп. ун-т. Київ, 2021. 234 с.
7. Никифоров А. Є. Класифікація інноваційно-інвестиційних ризиків у системі прийняття управлінських рішень. *Бізнес Інформ*. 2015. №1. С. 8–14.
8. Догадайло Я.В., Лухтіна Л.В. Класифікація ризиків підрядника перед замовником. *Scientific World Journal*. 2017. №14, Vol. 3. P. 87-90.
9. Вітлінський В.В., Скіцько В.І. Ризики в індустрії 4.0. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 3. С. 17 – 26.
10. Хаустова В. Є., Крамарев Г. В. Концепція «Індустрія 4.0» та її місце в інноваційно-технологічному розвитку економіки. *Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики* : матер. XV Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2020. С. 328–337.